E of Area 1 consisted of 8 test pits (5 x 2 m) and an investigation into a soil deposit.

Seven irregular rows of graves were uncovered during the exhumation process, consisting of 67 mass and 29 individual graves. Mass graves measured from 2.55 x 1.7 m to 7 x 4 m (Fig. 3), and individual graves were approximately 1.55 x 0.55 m in size. Evidence of disturbance during previous mechanized earthworks was encountered in 6 graves (1, 31, 66, 94–96).

The mass graves contained between 2 and 152 remains (Fig. 4). The bodies were usually discarded randomly, as evidenced by the entanglement of limbs, and it is likely that bodies were thrown in several at a time. Signs of orderly burials were less frequent, and were evidenced by attempts to adjust arm and leg positions but with no consistency in head orientation.

In summary of the anthropological data, the remains belonged to males aged 15–50. The reconstructed height of the deceased ranged from 152.8 to 183 cm. Various perimortem bone fractures were identified – most commonly scapular fractures that showed signs of healing. The skulls of the deceased exhibited gunshot injuries ranging from 1 to 3 in each cranium (Fig. 5). Additionally, the inner surfaces of the craniums exhibited inflammation-related changes, along with various pathologies associated with physical labour.

Alongside the 728 remains, archaeologists found 225 prisoner of war identification tags issued by Nazi Germany to enemy soldiers held in detention camps during the Second World War (Fig. 6). Additionally, 52 Red Army identification capsules were recovered (Fig. 7). Other finds included fragments of leather belts and pieces of clothing, footwear, metal crosses, icons (Fig. 8), mirrors, and home-made knives (Fig. 9). The obverses of buttons demonstrated the Vytis, the Rising Sun of Latvia, Estonian lions, the Polish eagle, or the five-point star of the Soviet Union. A total of 103 finds were recovered and transferred to the Šiauliai Musuem. Unrecorded, poorly preserved items with no intrinsic historical value were re-buried alongside the remains.

After examination, the bones were re-buried at the Ginkūnai cemetery, in a plot assigned by the Šiauliai City Municipality.

Ingrida Čičiurkaitė,
Rokas Kraniauskas,
Linas Kvizikevičius,
Darius Balsas,
Marius Petkus

## Antrojo pasaulinio karo aukų masinė kapavietė Armalėnuose

2020 m. Armalėnų kaime (Šilutės r. , Šilutės sen.), Žaliojoje gatvėje, saugomoje nacistinės Vokietijos stovyklos karo belaisvių užkasimo vietos ir kapų (UK 39462) teritorijoje vykdyti detalieji tyrimai – palaikų ekshumavimo darbai. Juos užsakė Šilutės rajono savivaldybės administracija, nes esama kapavietė yra dabartinės gatvės (kelio) važiuojamojoje dalyje, kuria naudojasi gyventojai, ir dėl esamų palaidojimų negalima tiesti jokių požeminių inžinerinių tinklų. Gatvė buvo uždaryta, siekiant sumažinti automobilių srautą, ja leista naudotis tik gyventojams, kurie kitu keliu negali pasiekti namų. Darbus atliko KVGT, MB „Arksaika“ ir KVP. Antropologinius tyrimus atliko VU MF (R. Jankauskas) ir I. Čičiurkaitė.

Karo belaisvių palaikų užkasimo vieta aptikta 2011 m. lapkričio mėnesį ties naujai statomu gyvenamuoju namu. Kasant vandentiekio tranšėją, maždaug 1,2 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus ekskavatoriumi buvo

iškasti žmonių kaulai. Pagal kaukolių skaičių spėta, kad iškasta 10 žmonių palaikai, atlikus suardytos medžiagos antropologinę analizę nustatyta, kad suardyta mažiausiai 12 palaikų. KPD Klaipėdos TP darbuotojai tranšėjos vietoje kartu su žmonių palaikais aptiko Tarybų Sąjungos identifikacinę kario kapsulę, odinį diržą bei II Pasaulinio karo Vokietijos karo belaisvių stovyklos kalinio žetoną.

2012 m. S. Messalis, talkinant KU BRIAI tyrėjams, spėjamoje masinės kapavietės vietoje atliko geofizikinius žvalgymus. Iš viso išmatuotas 1,5 ha dydžio plotas. Išanalizavus magnetinio lauko matavimų duomenis, išskirtos kelios magnetinių anomalijų vietos, kuriose, spėjama, galėjo būti kapavietės. Tais pačiais metais atlikti žvalgomieji tyrimai (E. Abromavičius), ištirtas 108 m$^2$ plotas. Nustatytos 7 kapaviečių vietos, kurių kontūrai įžemio fone atsidengė 30–35 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 193–196). 2014 m. E. Abromavičius tęsė tyrimus Žaliojoje gatvėje, kur apie 150 m į V nuo Žaliosios gatvės esančioje kalvoje buvo ištirtos 2 perkasos (20 m$^2$), taip pat Žaliosios gatvės P dalyje, ties sankryža su Aronijų gatve, kur ištirtos dar 2 perkasos (20 m$^2$ plotas). Tyrimų metu kapaviečių ar archeologinių radinių neaptikta, fiksuoti gamtiniai sluoksniai (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 611). 2016 m. tyrimus vykdė D. Balsas. Ištyrus 80 m$^2$ plotą aptikti II Pasaulinio karo belaisvių masiniai kapai. Iš viso fiksuotos 7 nuo 2,4x1,45 iki 21,6x1,75 m dydžio kapų duobės. Nustatyta, kad viename kape užkasta apie 10 mirusiųjų. Šalia palaikų rasta Macikų lagerio karo belaisvio žetonų su įspaustais užrašais „Stalag 331“ ir Pagėgių lagerio karo belaisvio žetonas su įspaustu užrašu „Oflag 53“. Šalia Žaliosios gatvės esančiame miške ištirtuose šurfuose palaidojimų neaptikta. Po tyrimų atlikta archeologinių tyrimų rezultatų ir 1944 m. aerofotografijos analizė, nustatytos karo belaisvių užkasimo vietos ir kapų teritorijos ribos, galimas kapų ir palaidotų belaisvių skaičius. 1944 m. gruodžio 23 d. vokiečių karinės žvalgybos tikslais darytoje aeronuotraukoje matomas kelias. Šalia jo tęsiasi dirbami laukai. Pamiškėje išsiskiria dvi Š–P kryptimi besitęsiančios kapų eilės.

Šilutės (Macikų) karo belaisvių lageris *Stalag IC Heydekrug* (stalagas (vok. *Stammlager*) – bazinis, stacionarus karo belaisvių lageris) buvo viena šiauriausių belaisvių kalinimo vietų nacių Vokietijoje. Pirmieji karo belaisviai buvo lenkų kariai, paimti į nelaisvę 1939 m. rudenį. Jie atliko kelio tvarkymo darbus. 1940 m. vasarą Vokietijai okupavus Prancūziją, Belgiją ir kitas Vakarų Europos šalis, į Rytprūsius gabenta vis daugiau karo belaisvių – prancūzų ir belgų. Jie dirbo žemės ūkio, melioracijos ir drenavimo darbuose. Oficialiai pirmą kartą Macikų lageris (*Stammlager 331* (IC)) paminėtas 1941 m. rugpjūčio 14 d., tačiau stovykla pradėjo veikti tik prasidėjus Vokietijos – Tarybų Sąjungos karui, ne anksčiau kaip 1941 m. birželio pabaigoje – liepos pradžioje. Pirmomis karo su TSRS dienomis į lagerį buvo uždaryta apie 300 belaisvių. 1941 m. liepos mėnesį Macikų lageryje kalėjo 2–4 tūkst. karo belaisvių, didžiąją jų dalį sudarė Tarybų Sąjungos kariai. Šilutės (Macikų) lageris iš pradžių vadinosi *Stalag 331*, o 1941 m. spalio arba gruodžio mėnesį buvo pervadintas į *Stalag IC*. 1942 m. balandžio pradžioje *Stalag 331 IC Heydekrug* lageryje Šilutėje buvo kalinami 1508 karo belaisviai. Didžiausias archyviniuose dokumentuose minimas belaisvių skaičius yra 15 tūkst. 1943 m. liepą Macikuose vokiečiai įkūrė lagerį *Stalag Luft 6* (*Stalag Luft* (*Luftwaffe–Stammlager*) – bazinis sąjunginikų oro pajėgų karo belaisvių lageris). Karo pabaigoje, prieš prasidedant evakuacijai, 1944 m. liepą, Macikų *Stalag Luft 6* lageryje kalėjo 3623 belaisviai, tarp jų 2063 amerikiečiai. 1944 m.

vasarą, Rytų frontui artėjant, Vermachtas pradėjo trauktis. Ūkio darbus dirbusius prancūzų ir belgų karo belaisvius išvežė tikriausiai į Rytų Prūsijoje buvusias belaisvių stovyklas. Liepos 14 d. keliais etapais pradėti evakuoti amerikiečių ir britų belaisviai (perkelti į *Stalag IV* ir *Stalag 375*). Paskutinių Macikuose kalintų tarybinių karo belaisvių likimas nežinomas. 1945 m. pavasarį Macikų lageryje TSRS NKVD uždarė vokiečius ir jų sąjungininkus. Nuo 1945 iki 1955 m. karo belaisvių stovyklos teritorijoje Macikuose taip pat veikė TSRS NKVD (MVD) GULAG padalinys.

Liudininkų duomenimis, mirusius belaisvius Macikų lageryje iš pradžių užkasdavo netoli lagerio, už kelio. Anot liudininkės H. Petraitytės, kai Macikuose prie upės laidojimui ėmė trūkti vietos, mirusius kalinius imta laidoti Armalėnų kaimo ūkininko Koblenco (Koblenz) žemėje. Ypač daug tarybinių karo belaisvių mirė 1942–1943 m. žiemą. Liudininkų pasakojimu, mirusiuosius, kurių nuogi kūnai būdavo pridengti milinėmis, atnešdavo neštuvais tarybiniai karo belaisviai. Mirusieji laidoti 2–3 m pločio pailgose duobėse (tranšėjose), orientuotose Š–P kryptimi. Laidojimo duobės buvo kasamos dabartinės Žaliosios gatvės vietoje dviem eilėmis. Duobėse laidota maždaug po 20–25 palaikus kiekvienoje, iš viso buvo apie 60 duobių. Iš pradžių į duobes guldydavo 10 mirusiųjų, jų kūnus užberdavo chlorkalkėmis, ant šių palaikų guldydavo kitus 10, irgi apiberdavo chlorkalkėmis ir užkasdavo. 2020 m. tyrimų metu aptiktos kapų duobės, kur palaikų lygius skyrė 30 cm storio smėlio sluoksnis, tačiau kalkių pėdsakų aptikta itin retai ir nedaug. Masiškai mirštant tarybinių karo belaisvių vieton atveždavo naujų belaisvių iš likviduojamos Priekulės karo belaisvių stovyklos (*Stalag 63*) (Jankauskienė E., *Macikų mirties namai*, Vilnius, 2015, p. 10).

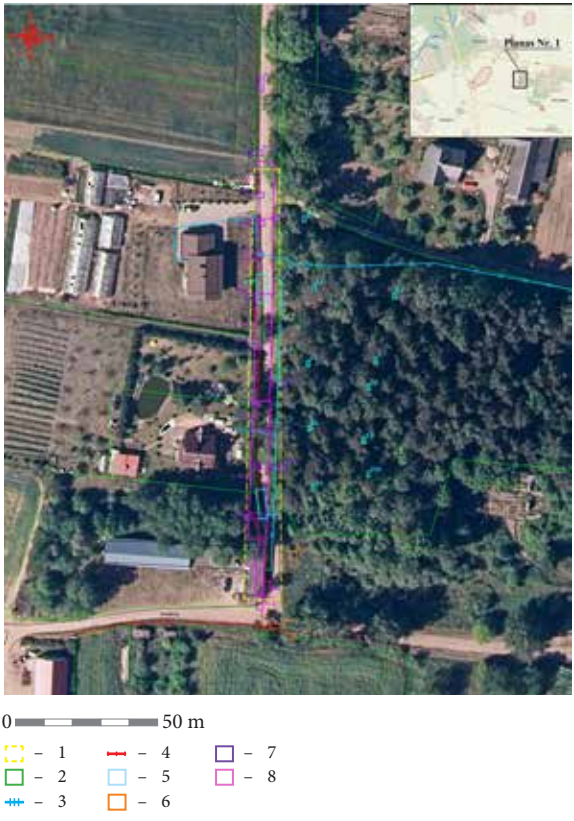


*1 pav. Situacijos planas: 1 – nacistinės Vokietijos stovyklos karo belaisvių užkasimo vieta ir kapai (UK 39462); 2 – sklypų ribos; 3 – vandentiekio trasa; 4 – elektros kabeliai; 5 – 2016 m. D. Balso tyrimai; 6 – 2014 m. E. Abromavičiaus tyrimai; 7 – 2012 m. E. Abromavičiaus tyrimai; 8 – 2020 m. ištirti plotai ir perkasos. D. Balso brėž.*

*Fig. 1. Area plan: 1 – location and graves (UK 39462) of the prisoners of war from a Nazi Germany prison camp; 2 – plot boundaries; 3 – water pipeline; 4 – electricity cables; 5 – excavation by D. Balsas in 2016; 6 – excavation by E. Abrovamičius in 2014; 7 – excavation by E. Abrovamičius in 2012; 8 – areas and trenches excavated in 2020.*

2020 m. tyrimų vieta buvo Armalėnų kaimo V dalyje, apie 145 m ilgio Žaliosios gatvės atkarpoje šalia sklypų Žalioji g. 1, 3 ir 5. Ištirti

6 plotai ir 2 perkasos, bendras 808,65 m$^2$ plotas (1 pav.). Atidengtos dvi palaidojimų eilės (2 pav.). Pirmojoje fiksuotos 29 kapų duobės: 4 pavieniai kapai (vienas jų, 61, suardytas) ir 25 masiniai kapai. Antrojoje eilėje fiksuoti 37 masiniai kapai. Iš viso tyrimų metu atidengtos 66 kapų duobės, dviejose iš jų (11 ir 18) palaikų neaptikta. Ekshumuoti 1199 II Pasaulinio karo belaisvių palaikai.

Kapų duobės atidengtos įsigilinus iki 0,8–1,6 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus ($H_{abs}$ 12,70–14,10 m). Masiniai kapai yra nuo 2,4 m iki 3,7 m ilgio ir nuo 1,55 m iki 2,2 m pločio, pailgo stačiakampio užapvalintais kampais formos, užpildyti permaišytu gelsvo smė-

*2 pav. Plote 4 atidengtos kapų duobės. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 2. Grave pits exposed in Area 4.*





*3 pav. Kape 57 atidengti palaikai, laidoti taisant rankų ir kojų pozicijas, orientuojant galvas į R. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 3. The remains in Grave 57, buried with adjusted limb positions, heads facing east.*

lio ar žvyro ir juodos žemės gruntu. Ilgosiomis kraštinėmis orientuoti Š–P kryptimi. Individualūs kapai yra maždaug 2,15x0,57 m dydžio. Tarpai eilėje tarp duobių siekia 0,7–1,4 m. Tarp eilių 0,9–1,6 m tarpas. Mirusieji palaidoti 0,9–2,05 m gylyje. Įžemis – gelsvas–rausvas smėlis, giliau – rausvas arba pilkšvas molis. Vienas individualus kapas (61) buvo suardytas ankstesnių žemės judinimo darbų metu. Jo vietoje surinkti vieno mirusiojo kaulai, dalis jų aptikta kapo 5 kojūgalyje. 2011 m. tiesiant vandentiekio trasą apardyti du masiniai kapai (53 ir 54). Iš viso visiškai arba iš dalies suardytos 3 kapų duobės.

Masiniuose kapuose rasta nuo 8 iki 26 palaikų, daugumoje laikytasi 20 palaikų laidojimo duobėje sistemos. Pirmoje kapų duobių eilėje palaikai laidoti tvarkingai, taisant rankų ir kojų pozicijas, tačiau palaikai orientuoti nevienodai. Daugelis mirusiųjų orientuoti galvomis į R (3 pav.). Antroje eilėje (pasitaiko ir pirmos eilės gale) kūnai mesti netvarkingai, persipynusiomis galūnėmis, tikėtina, kad į duobes mesti keli kūnai vienu metu (4 pav.). Kartais palaikų lygius skyrė 30 cm storio grunto sluoksnis (5 pav.). Palaikai visiškai skeletuoti, skeletai išlikę įvairiai, nuo visiškai išlikusių iki sudūlėjusių tik kaukolės ir ilgųjų kaulų fragmentų. Skeletai geriau išsilaikę smėlingo grunto aplinkoje, molyje sudūlėję ir išlikę prasčiau.

Apibendrinant antropologinius duomenis, palaikai 15–50 m. (daugiausia 20–30 m.) amžiaus vyrų. Rekonstruotas mirusiųjų ūgis yra nuo 148,6 iki 184,4 cm. Palaikuose daugiausia fiksuoti su fiziniu krūviu susiję pakitimai: tarpslankstelinių diskų išvaržos – Šmorlio mazgai, artroziniai, osteochondroziniai pakitimai, kaulinės ataugos – osteofitai. Fiksuota nemažai uždegiminių pakitimų kaukolės skliauto vidiniuose paviršiuose (6 pav.), šonkaulių vidiniuose paviršiuose, ilgųjų kaulų diafizių paviršiuose (šlaunikaulių, blauzdikaulių), kryžkaulių dubeniniuose paviršiuose. Taip pat aptikta anemijos atvejų (*cribra orbitalia*), kurią galėjo sukelti lėtinės ligos ar kai kurių vitaminų ir medžiagų trūkumas. Dažniausiai pasitaikančios



*4 pav. Kapas 30, pirmas palaidojimų lygis, kur laidota netaisant rankų ir kojų padėties. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 4. The first level of inhumations in Grave 30, with the limbs left askew.*



*5 pav. Kapas 30, trečias palaidojimų lygis, kuriame laidota netaisant rankų ir kojų padėties. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 5. The third level of inhumations in Grave 30, with the limbs left askew.*

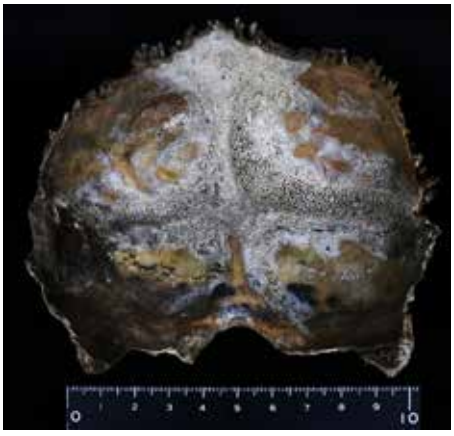

*6 pav. Aktyvus uždegimas pakauškaulio vidiniame paviršiuje. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 6. An active inflammation on the inner surface of the occipital bone.*




*7 pav. Karo belaisvių identifikavimo žetonai su užrašais: 1 – Stalag 331; 2 – Stalag IB; 3 – Oflag 53. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 7. Inscribed prisoner of war identification tags: 1 – Stagal 331; 2 – Stalag IB; 3 – Oflag 53.*

traumos yra ilgųjų kaulų lūžiai ir gyjančios menčių traumos. Gydytos ar negydytos dantų ligos. Visos fiksuotos patologijos ir traumos gali būti siejamos su menkaverte mityba, fiziniu darbu ir netinkamu ar nepilnaverčiu ligonių gydymu (uždegiminius pėdsakus šonkauliuose palikusios plaučių ligos ar su didelėmis deformacijomis sugiję ilgųjų kaulų lūžiai nebūtinai siejami su gyvenimu lageryje). Antropologinių tyrimų duomenimis, nėra nustatyta smurtinių mirčių priežasčių.

Greta 1199 palaikų aptikti 836 II Pasaulinio karo belaisvių identifikavimo žetonai. 69,7 % mirusiųjų palaidoti su žetonais. Nacių Vokietijos karo belaisvių lageriuose kalėjusiems priešininkų kariams išduotuose žetonuose iškalti lagerio ir belaisvio numeriai (7 pav.). Palaikus identifikuoti įmanoma tik aptikus archyvinius dokumentus su kalinių sąrašais. Armalėnuose, Žaliojoje gatvėje buvo palaidoti karo belaisviai iš šių stovyklų: *Stalag 331 I C Heydekrug* (Šilutė, Macikai), 1941 m. rugpjūtis – 1942/1943 m.; *Oflag 53 Pogegen* (Pagėgiai), 1943 m. lapkritis – 1945 m.; *Oflag 60 Schirwindt* (Širvintos, dabar Kutuzovo), 1941 m. balandis – 1942 m. birželis; *Stalag IB Hohenshtein* (dabar Olštynekas), 1939 m. spalis – 1945 m.; *Oflag* 52 *Ebenrode* (Stalupėnai, dabar Nesterovas), 1941 m. birželis – 1942 m. birželis; *Stalag IA Stablack* (Stablaukiai, dabar Filatovas), 1939 m. rugsėjis – 1945 m. sausis; *Oflag 68 Sudauen* (dabar Suvalkai), 1941 m. gegužė – 1942 m. birželis; *Stalag 324 Ostrow Masowiecka* (Mazovijos Ostruva), 1941 m. balandis – 1942 m. birželis; *Oflag 57 Ostrolenka* (Ostrolenka), 1941 m. gegužė – 1942 m. gegužė; *Stalag 316 Bialystok* (Balstogė), 1942 m. liepa – 1943 m. birželis; *Stalag* VB *Villingen* (Vilingenas), 1940 m. balandis – 1945 m.

Be žetonų, rastos 4 Raudonosios armijos identifikacinės kapsulės. Šalia palaikų surasta




*8 pav. Uniforminės sagos: 1 – su Vyčiu (Lietuva); 2 – su liūtu (Belgija); 3 – su ereliu (Lenkija); 4 – su žvaigžde (TSRS). I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 8. Uniform buttons: 1 – the symbol of Vytis (Lithuania); 2 – the symbol of a lion (Belgium); 3 – the symbol of an eagle (Poland); 4 – the symbol of a star (Soviet Union).*




*9 pav. Žalvarinis kryželis. I. Čičiurkaitės nuotr.*

*Fig. 9. A brass cross.*

lietuviškų (8: 1 pav.), belgiškų (8: 2 pav.), lenkiškų (8: 3 pav.) ir Tarybų Sąjungos (8: 4 pav.) kariuomenių uniformų fragmentų, sagų, sagtelių, kabliukų ir dirželių. Asmeninių daiktų aptikta itin mažai – keli žalvariniai kryželiai (9 pav.) ir žiedai. Taip pat keli cigarečių kandikliai, trimito muštukas, keli šaukštai, pieštukai ir smulkaus nominalo monetų. Itin retai aptinkama higienos reikmenų, prie palaikų rasti tik keli muilo gabalėliai (vienas aptiktas odinėje piniginėje), per pusę perlaužtos šukos ir veidrodėliai. Su batais palaidotas tik vienas mirusysis. ŠM perduoti 824 karo belaisvio identifikavimo žetonai, 4 Raudonosios armijos identifikacinės kapsulės ir 482 radiniai. Neinventorinti prastai išlikę, išliekamosios istorinės vertės neturintys daiktai (tarp jų ir 12 itin sunykusių karo belaisvių identifikavimo žetonų) perlaidoti kartu su palaikais.

Šalia palaikų aptikta vilnonių drabužių fragmentų (švarkų ir milinių), kumštinė pirštinė leidžia manyti, kad bent dalis palaikų laidota šaltuoju metu. Vadovaujantis istoriniais duomenimis, tikėtina, kad II Pasaulinio karo belaisviai laidoti nuo 1942 m. rudens iki 1943 m. pavasario. Smurtinės mirties požymių neaptikta, tikėtina, kad belaisviai mirė nuo ligų ir išsekimo. Kapavietėje laidoti į nelaisvę paimti Vokietijos priešininkų kariai.

Po tyrimų palaikai perlaidoti šalia buvusių Macikų lagerio kapinių, naujai suformuotame sklype.

## The mass grave of Second World War victims in Armalėnai

In 2020, an area measuring 808.65 m$^2$ was excavated, revealing 66 graves, of which two (11 and 18) were empty. A total of 1199 prisoners of war from the Second World War were exhumed (Figs. 1, 2). The mass graves measured 2.4–3.7 m in length and 1.55–2.2 m in width, whilst individual graves measured approximately 2.15 x 0.57 m. Gaps between grave pits in each row varied from 0.7 to 1.4 m, with rows 0.9–1.6 m apart. The deceased were buried at a depth of 0.9–2.05 m.

The mass graves contained between 8 and 26 inhumations, but the predominant system appears to have been to bury 20 individuals per grave. The graves in the first row contained inhumations with properly arranged limbs (Fig. 3), but the head positions were inconsistent, with most facing E. The second row of graves (including some at the end of the first row) contained haphazardly arranged bodies with entangled limbs, and it is likely that the bodies

were thrown in the pit several at a time (Figs. 4, 5).

In summary of the anthropological data, the remains belonged to males aged 15–50, but most were aged 20–30. The skeletal remains displayed multiple pathologies associated with physical labour and inflammation (Fig. 6), along with a few cases of anaemia (*cribra orbitalia)*. The most frequently encountered traumas were long bone fractures and scapular fractures – with the latter exhibiting signs of healing – along with treated and untreated dental disease. No violence-related causes of death were identified in the course of the anthropological examination.

Together with the 1199 remains, archaeologists found 836 prisoner of war identification tags issued by Nazi Germany to enemy soldiers held in detention camps during the Second World War (Fig. 7). Additionally, 4 Red Army identification capsules were recovered. Other finds included fragments, buttons, buckles, hooks, and straps from Lithuania (Fig. 8:1), Belgian (Fig. 8:2), Polish (Fig. 8:3) and Soviet Union (Fig. 8:4) army uniforms, along with several brass crosses (Fig. 9) and rings, a cigarette holder, a trumpet mouthpiece, several spoons, pencils, and low-denomination coins. Personal hygiene items were quite rare, consisting only of a few pieces of soap, hair combs snapped in half, and mirrors. Only a single deceased was buried with their shoes. Among the items transferred to the Šiauliai Musuem were 824 prisoner of war identification tags, 4 Red Army identification capsules, and 482 other finds. Unrecorded, poorly preserved items with no intrinsic historical value were re-buried alongside the remains.

After examination, the skeletal remains were re-buried in a fresh plot, next to the cemetery of the former Macikai prison camp.

Gediminas Petrauskas

## Lietuvos laisvės armijos „Vanagų“ šaudymo pratybų vietos žvalgymai Plokštinės miške

2020 m. rugsėjį LLKĮS ir Žemaitijos nacionalinio parko direkcija tęsė Lietuvos laisvės armijos „Vanagų“ karinius mokymus menančių vietų Plokštinės miške (Plungės r. , Platelių sen.) tyrimus (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 452–460). Ekspedicijos metu surengta antroji Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos organizuojama laisvės kovų atminimo stovykla. Aptikti radiniai perduoti saugoti KM.

2019 m. Plokštinės miške nustatyta tiksli 1944 m. rugpjūčio 15–25 d. „Vanagų“ karinių mokymų vieta, kurią patvirtino daugelio pateikėjų – karinės mokomosios stovyklos dalyvių – pasakojimų detalės, sukaupta naujų, iki tol nežinomų duomenų apie stovyklos įrengimą ir joje tarnavusių „Vanagų“ buitį. Tyrimų rezultatai leido apibrėžti vadavietės ir eilinių „Vanagų“ palapinių stovėjimo vietas (išskirtos ne mažiau kaip 4 palapinių grupės), patvirtinti istorinius duomenis, kad šaudymo pratybos vyko už stovyklos ribų. Siekiant užbaigti „Vanagų“ karinės mokomosios stovyklos vietos tyrimus ir apie mokymus surinkti išsamių archeologinių duomenų, metalo ieškikliais ieškota ir tyrinėta trūkstama stovyklos dalis – šaudymo pratybų vieta.

Karinės mokomosios stovyklos dalyviai nurodo, kad „Vanagų“ šaudymo pratybos vyko prie nedidelio į Platelių ežerą įtekančio Jakumo upelio, o taikiniai kabėjo ant aukšto upelio šlaito (ūkininko Stanislovo Mickevičiaus sodybos pusėje) augusių senų storų pušų (*Lietuvos laisvės armijos kovos Žemaitijoje*, Plungė, 2008, d.